

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ / ARTICLES AND TREATISES

UDC 314.1(497.113)
<https://doi.org/10.2298/ZMSDN2282287R>
ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД

МЛАДИ О СТАРОСТИ И СТАРИЈИМА:
СТАВОВИ СТУДЕНАТА УНИВЕРЗИТЕТА
У НОВОМ САДУ

МИРЈАНА РАШЕВИЋ

Институт друштвених наука
Краљице Наталије 45, Београд, Србија
rasevicm@gmail.com

САЖЕТАК: У раду су изнети резултати истраживања у коме је учествовало 29 студената завршних година Природно-математичког (смер Географија), Правног и Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду. У три фокус групе је разговарано о томе како студенти доживљавају старије особе, које су им прве асоцијације везане за старост. Тражени су и одговори на питање да ли су они свесни карактеристика трећег животног доба, односно каква су њихова лична искуства са онима који имају више година, али и размишљања девојака и младића о сопственом старењу и себи као старом лицу. Одговори студената указују да већина њих има романтичну слику о сопственој старости и истовремено више негативних стереотипа и предрасуда о старијима из окружења којима су ретко подршка. Отуда је важно деловати ка разумевању између млађих и старијих у друштву које је старо, као што су Војводина и цела Србија.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: студенти, старост, старији, ставови, Војводина

УВОД

Становништво АП Војводина спада у изразито старе популације. Старење становништва је интензивирано у 21. веку. Главни узрок је низак и опадајући ниво фертилитета као и све мањи број живорођене деце. Тако је у 2020. години забележен најмањи број живорођених од 1947. године која је прва била доступна за податке Војводине [РЗС 2008: 66–67; РЗС 2020:

54–56; РЗС 2021: 1]. Према проценама Републичког завода за статистику средином 2020. године било је 370 хиљада лица старих 65 и више година или 20% укупног становништва. Број лица старијих од 65 година био је већи од броја млађих од 20 година. Коефицијент зависности старијег становништва, што је однос између укупног броја старијих особа (старости 65 и више) на 100 лица радног узраста (од 20 до 64), износио је 33. Исте године, просечна старост становништва достигла је 43 године.¹ Имајући у виду да је Војводина емиграционо подручје, подвлачимо да је стварна старосна структура још неповољнија јер процене Републичког завода за статистику не укључују спољне миграције.

Средином века АП Војводина биће малобројнија и демографски старија него 2020. То добро илуструје налаз очекиваног сценарија који је заснован на резултатима пројекција под условом да се наставе трендови компоненти популационе динамике у складу са актуелним емпиријским налазима и теоријским увидима о вредности коефицијента зависности старијег становништва која ће износити 54 у 2050. години [Nikitović 2019: 67, 69]. Пројекције становништва су рађене на основу садашње дефиниције према којој је особа која има 65 и више година старо лице. Отворено је питање да ли ће концепт везан за године када се нека особа сматра старом бити измењен у деценијама које следе. Већ дуго и континуирано, демографи који се баве старењем становништва залажу се за промену дефиниције старе особе у смислу померања границе ка дубљој старости [Gierveld 2001: 105–106; Ogawa 2004: 124; Falkingham 2016: 3], имајући у виду тренд повећања очекиваног трајања живота и виталности у вишим годинама. Треба подсетити да се до краја 1980-их старом особом сматрала она која има 60 и више година.

Старење становништва је убедљиво издвојено као највећи популациони изазов Србије и битна истраживачка тема од стране интервјуисаних српских демографа [Rašević 2013: 47]. Такође, у истраживању које је спровела Међународна унија за проучавање становништва о ставовима својих чланова, утврђен је висок ниво сагласности у демографској заједници да је популационо старење најзначајнији демографски проблем светске популације и најзначајнија тема за проучавање у наредним деценијама [Van Dalen and Henkens 2012: 369]. Висок ниво консензуса по овом питању резултат је, пре свега, уочавања макро последица старења становништва различите природе. Од промене колективног система вредности и психологије, преко нових односа међу генерацијама, отварања родног питања у старом друштву, другачијих услова живота, рада и становања, до повећаних захтева за здравственом и социјалном заштитом, притисака на пензионе фондове и изазова који се постављају пред тржиште рада и економију уопште [Рашевић 2009: 94]. Многи изазови се постављају и пред појединца у условима све дужег живљења и везани су за цео животни циклус.

Активно старење је теоријски и политички оријентисан концепт који је, чини се, до сада најбољи одговор на изазове који се постављају пред

¹ Процена о броју лица по старости у 2020. години добијена је за потребе овог рада од Републичког завода за статистику (на упит).

државу и појединца у условима демографског старења и све дужег живота, јер задовољава и социјалне потребе и индивидуалне аспирације [Avramov and Maskova 2003: 23]. Реч активно се односи на континуирано учешће старијих у социјалним, економским, културним, духовним и грађанским активностима друштва, а не само задржавање њихове радне способности и физичке покретљивости, имајући у виду фундаменталне људске вредности и права као што су здравље, економска независност, сигурност и учешће у друштвеним активностима [WHO 2002: 12]. Концепт је заснован на сузбијању ризика различите природе на микро- и макро-нивоу у циљу омогућавања бољег квалитета живота у трећем животном добу и већег доприноса старијих економској и социјалној добробити друштва у складу са потребама, жељама и могућностима старог лица. Сличне, мада садржински уже, постављене су теорије здравог старења, успешног старења и продуктивног старења.

Индекс активног старења је аналитички инструмент за евалуацију спровођења мултидимензионалног концепта активног старења. Он је композитног типа и садржи 22 индикатора из четири сфере: запосленост; учешће у заједници; независно, здраво и безбедно живљење; капацитет за активно старење који је комбинација индивидуалних карактеристика и фактора средине. Његова вредност у Европи износила је око трећине потенцијалног максимума и кретала се у распону од 28 до 47 [UNECE 2019: 7]. Према последњим доступним подацима, који се односе на 2014. годину, вредност овог индекса у Србији процењена је на 29 од 100 [UNECE 2016: 2]. Наведене вредности индекса указују да постоји јасан простор за ефикасније спровођење концепта активног старења у многим земљама, укључујући и Србију. Индекс није процењен на регионалном нивоу у Србији.

Успешна реализација концепта активног старења тражи напор државе и појединца, то јест заједничку одговорност у низу сфера и одређене предуслове. Први предуслов је промена многобројних стереотипа, предрасуда и погрешних уверења везаних за старење и старост. Битно је подвући да перцепција старења не прати развој биологије старења у модерној култури [Qliquet and Avramov 2018: 246]. Здрав живот, доживотно учење, преузимање активне улоге у животу и личне одговорности за сопствено битисање су неки од важних императива који се постављају пред јединку у савремено доба. Отуда је битно укључити размишљање о трећем и четвртном животном добу у индивидуални систем вредности, циљеве, стратегије и понашања. Оба наведена предуслова су важна за међугенерациско разумевање, солидарност и трансфер. То је старо етичко питање, основа здравих односа и база кохезије сваке заједнице.

ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Анкета о генерацијама и роду се спроводи у индустријским земљама под окриљем Економске комисије Уједињених нација за Европу од 2000. године. Истраживање је обимно, садржи преко 500 обавезних питања

везаних за десетак тема, и лонгитудиналног је карактера; исти испитаници старости 18–49 година на почетку *анкејте* остају у фокусу у три таласа са размаком од три године. Једна од тема *анкејте* је међугенерациско разумевање, солидарност и трансфер. Подаци су доступни до микро-нивоа [Galjak 2019: 114]. Битна предност овог истраживања је добијање нових увида у појединачне теме, али и могућност њиховог сагледавања у широј перспективи путем укрштања различитих података и уочавања трендова. Међутим, *анкејта* у Србији, за разлику од преко двадесет држава у свету, није реализована. Европско друштвено истраживање које је по први пут спроведено у Србији 2018. године није укључило питање о односу међу генерацијама. Отуда ћемо дати преглед налаза истраживања релевантних за однос младих према старењу и старима реализованих на малом узорку. У фокусу су нам истраживања која су спроведена у Србији, верујући да је за ово питање битан економски и социокултурни контекст у коме су реализована.

Истраживачи се слажу да се ставови о старима рано формирају током живота и да је битно испитивање ставова деце према старима и њихових промена током одрастања због бољег разумевања механизма настанка [Ћировић 2013: 27–28]. Отуда представљамо налазе истраживачког тима Института за педагошка истраживања из Београда у коме је учествовало 145 деце оба пола (64 деце са 10 година и 81 дете са 14 година). У истраживању су примењени различити инструменти за мерење ставова о старима. Подаци студије указују да током одрастања ставови према старијима постају негативнији, што истраживачи објашњавају когнитивно-развијним променама које доводе до диференциранијих ставова, суочавањем адолесцената са сопственим старењем и смртношћу. Утврђено је и да деца и адолесценти који живе на селу имају негативније ставове о старима и у том смислу аутори подвлаче да се налаз може објаснити нижим економским статусом породице на селу у односу на градску породицу [Ћировић и др. 2012: 9–12].

Постојање реалне слике о предностима и недостацима младих, средовечних и старијих људи је важно за успостављање међугенерациског разумевања. Њено формирање подразумева и последично размишљање о различитим потребама у појединим животним фазама појединца и начинима да им се изађе у сусрет у социјалним контактима, породици и друштву. Отуда су посебно важни налази добијени у истраживању које је обухватило преко четири стотине испитаника узраста од 10 до 20 година. Основни циљ истраживања био је да утврди ставове младих према потребама популације старих у различитим контекстима као што су породица, здравствени и образовни систем и системи социјалне заштите и културне подршке. Подаци показују да постоји распрострањено неразумеваче младих према различитим потребама старијих, посебно у доброј групи испитаника 13–17 година у оквиру које чак 67% анкетираних сматра да су оне мање важне у односу на потребе других старосних група и у довољној мери задовољене од стране друштва [Марић 2012: 13].

У закључку емпиријског истраживања о доминацији негативних ставова младих према старима, аутори наглашавају да су они у складу са

подацима претходних релевантних студија [Ћировић и др. 2012: 10]. У том смислу истичемо приказ студија о релацији младих према старима у нашој средини [Марић 2017: 59–74], синтезу налаза истраживања спроведених у различитим популацијама о природи и развоју дечијих ставова према старима и старењу спроведених у периоду од четири деценије [Ћировић 2013: 27–47], као и навођење представа о старима у савременом друштву, укључујући и оне које припадају генерацији младих [Миланков 2011: 49–64]. Новија теоријска разматрања напетост између младих и старих објашњавају се борбом за ресурсе [Камерер 2013: 67] или културном условљеношћу [Немањић 2013: 5] или се, пак, конфликт на релацији млади–стари види као политичка конструкција која треба да скрене пажњу са структуралних препрека достизању опште прихваћених вредности [Љубичић 2013: 25].

Спроведено је и једно специфично истраживање квалитативног типа о старењу и старости у београдској популацији. Интервјуисано је осам жена и седам мушкараца старих између 29 и 92 године. Старији испитаници су поделили са ауторком своја размишљања и размишљања других старих особа из окружења, а млађи испитаници су износили своје ставове и ставове своје генерације према старијима. Анализа разговора је, између осталог, показала постојање дубоко укорењених представа о старости међу младима, које не одговарају стварности. На пример, да је страх од смрти веома присутан код старих жена и мушкараца и да су они окупирани њиме. Но, интервјуисани најстарији испитаници у овом истраживању не само да се не боје смрти, већ смрт доживљавају као смирење. Или, мада се стари људи често карактеришу као себични и превише критични, испитаници средњих година и они старији сматрају да се с годинама мењају особине личности, да су се они сами променили, но промене су различите од појединца до појединца [Komatina 2003: 155–156]. Наведен налаз указује и на хетерогеност групе старих.

На крају изнетог прегледа литературе истичемо да однос младих према старијима није честа истраживачка тема. То је утврдио и Нелсон 2002. године објашњавајући ову констатацију да су предрасуде и стереотипи према старима прихватљивији за друштво, у поређењу са негативним ставовима везаним за пол и расу [према Cliquet 2010: 164]. Истовремено, представљена емпиријска истраживања која су спроведена у Србији нису била репрезентативног типа. Но, аутори који су их реализовали то су чинили из угла различитих научних дисциплина што омогућава да се добије шири увид. Такође, нису отворила тему ставова младих према сопственом старењу. Паралелна проучавања односа старијих према младима у нашој средини, колико нам је познато, нису спроведена. И ова истраживачка тема је важна да би се одговорило на низ питања битних за међугенерациско разумевање.

ЦИЉ И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања био је да утврди размишљања студената о старости и старијим особама, укључујући и сопствено старење. У том смислу

разговарано је са студентима три различита факултета Универзитета у Новом Саду. Фокусгрупним истраживањем су обухваћени студенти Природно-математичког факултета (смер Географија), Правног факултета и Медицинског факултета. Студенти географије су изабрани за разговор, пошто програм студија обухвата феномен старења становништва и питања популационе политике. Будући правници су укључени у истраживање јер се током студија сусрећу са питањима људских права и положаја старијих у друштву, а студенти Медицинског факултета због суочавања са изазовима старења и старости у оквиру различитих предмета на предавањима и вежбама. Сви они стечена знања примењиваће у свом свакодневном раду, а понеко и при дефинисању релевантног стратешког и законског оквира.

Изабран је фокусгрупни истраживачки метод за прикупљање циљаних опсервација студената. Најважнија предност овог квалитативног метода је што учесници током разговора образлажу и бране, а не износе само своје ставове. Битна особина метода је да се анализа резултата разговора доминантно базира на сагледавању вербалних исказа, али узима у обзир и невербалне изразе учесника фокус групе [Ђурић 2005: 5–6]. Реализоване су три фокус групе на сваком од изабраних факултета са студентима завршних година који су се сами пријавили да учествују у разговору на тему старења и старости. Укупно је учествовало 29 учесника, 9 студената оба пола Природно-математичког факултета (смер Географија) и по 10 студената оба пола Правног и Медицинског факултета. Истраживање је реализовано током новембра месеца 2018. године. Време трајања разговора по фокус групи било је уједначено, износило је око 60 минута. Разговори су снимани да би се направио транскрипт дискусије о чему су учесници групе унапред обавештени.

Разговору у свакој фокус групи је претходило кратко представљање модератора, аутора истраживања и овога рада, непосредног циља разговора и понашања у фокус групи. Затим је вођена усредсређена дискусија на основу пет унапред припремљених питања у складу са циљем истраживања. Разговарано је о томе како студенти доживљавају старије особе, које су им прве асоцијације везане за старост, те да се добију одговори на питање да ли су они свесни карактеристика трећег животног доба, односно да се забележе њихова лична искуства са онима који имају више година, али и размишљања девојака и младића о сопственом старењу и себи као старом лицу. Дискусије у малим групама су протекле у доброј атмосфери која је омогућавала отворену размену мишљења уз уважавање различитих ставова. Закључак је да су студенти били више у социјалној интеракцији једни са другима него са модератором разговора.

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

Приказаћемо синтезу налаза добијених у све три фокус групе по питањима. Поред тога навешћемо нека од забележених размишљања

студенткиња и студената у оквиру сваке теме. Изабрали смо карактеристичне одговоре који одсликавају већинско или издвојено мишљење, или су пак, посебно утицали на разговор у групи. Поднаслови овог поглавља рада одговарају питањима која су постављена у фокусгрупном истраживању. Питања су, како је већ истакнуто, била унапред дефинисана у складу са истраживачким циљем. Добијени налази су дискутовани са различитих аспеката од теоријских размишљања и емпиријских налаза, до препорука и програма о бољем међугенерациском разумевању који се намећу за спровођење.

Карактеристике које одређују да је особа стара

Највећи број учесника у истраживању старом особом сматрају ону која има 60 и више година или 65 и више година. „Универзално мерило су године. Све остало је субјективно и варијабилно” изјавио је студент Правног факултета. У две од три одржане фокус групе, у разговору са студентима Медицинског и Правног факултета, наведен је пример поп звезде Мадоне као редак изузетак од правила да године дефинишу стару особу.

Међутим поред година, студенти су навели да стару особу одређује и физичка неактивност, лоше здравствено стање, пасивност, недостатак креативности, традиционални ставови, као и неприхватање модерних технологија. Издвојио се само један одговор на постављено питање. Наиме, студенткиња Правног факултета навела је да је „мудрост основна особина старости”.

Неколико учесника у истраживању сложило се да је битна финансијска ситуација појединца јер сматрају да сиромаштво додаје године биолошкој старости, док их добро материјално стање смањује. У том смислу је подвучено како недостатак материјалних средстава, који обележава старост већине људи у Србији, чини да су они у лошијем физичком и психичком стању од својих вршњака у развијеним земљама.

Прва асоцијација везана за старост и старе људе

Слабост, немоћ, понижење, чекање пензије, гласачка машина, страх од смрти и смрт су биле најчешће прве асоцијације везане за старост учесника у фокусгрупном истраживању. Поред доминантно негативних, забележена је и асоцијација другачије, личне, природе. „Мило лице моје баке” и „Моја бака и мој деда” су одговориле студенткиње Природно-математичког факултета (смер Географија), односно студенткиња Правног факултета на ово питање. Код не малог броја студената прве су асоцијације на старост седа коса и боре на лицу. Дужи спонтани разговор у фокус групама вођен је око асоцијације да су стари људи понижени и да су гласачка машина.

Будући лекари бурно су образлагали став о недостојанственој старости. Они је везују за Србију и начин функционисања пензионог и здравственог система. Свесни су да се пензиони фонд пуни зарадама запослених

и, верују, задуживањем државе. Истовремено су им познати сви проблеми остваривања здравствене заштите у Србији, поготово за старије суграђане. У том смислу наводимо неке од изјава: „Пензионери живе од милостиње у виду пензије и то лоше живе” и „Како пензионер да плати дијагностику у приватној пракси од своје мале пензије”.

У све три фокус групе су дискутовани утицаји старосне структуре популације на резултат избора у Србији, али и победу Доналда Трампа у Сједињеним Америчким Државама и издвајање Велике Британије из Европске уније. Подвучена је одговорност старијих који гласају на изборима имајући у виду своје потребе, а не потребе млађих. Чак је разматрано да ли људи после одређених година треба да имају право гласа, поготово исту вредност гласа као они о чијој будућности се одлучује. „Верујте професорка, већ дуго став већине твитераша је да старија генерација не може да одлучује о будућности оних којих раде или нас младих”, изјавио је у том контексту студент Природно-математичког факултета (смер Географија).

Предности и ограничења трећег животног доба

Конзистентно одговорима на прва два питања, учесници у истраживању су пре свега наводили ограничења оних који имају између 65 и 74 године везана за лоше здравље и смањену физичку снагу. С друге стране, велико искуство и довољно времена за задовољење својих потреба као и за породични живот су најчешће истицане предности трећег животног доба. Студент Медицинског факултета је изјавио да је највећа предност старијих људи „слобода од притисака различите врсте као што су рад, учење и издржавање породице”. Један учесник, будући правник, коментаришући изјаве других да су искуство и слободно време предност генерације старих, подвукао је да они то не могу да искористе јер су „без енергије и дементни”. Неколико студената је банализовало предности у старости наводећи да старији седе у градском превозу „тако што са задовољством дижу све нас у аутобусу”, имају попусте при куповини и чак не могу да добију затворску казну за озбиљан прекршај.

Одговори студената на питања везана за факторе који одређују стару особу, прве асоцијације везане за старост као и њихово виђење о предностима и ограничењима трећег животног доба указују на раширеност предрасуда и стереотипа различите природе. Доминација изложене перцепције старења и старијих није очекивана, обзиром на избор учесника истраживања за које се претпостављало да ће ова питања разматрати из другачије перспективе у односу на своје вршњаке. Испитаници старе људе најчешће доживљавају као мање вредне у односу на остале старосне групе, пре свега због физичке слабости и болести. Неки од наведених одговора потврдили су већ изложене теоријске концепте о пореклу негативних ставова о старијима услед суочавања младих са могућношћу (извесношћу) сопствене смрти (не малом броју студената страх од смрти или смрт била је прва асоцијација на старост) и/или пак међугенерациске борбе

за ресурсе (испољено у дискусији око резултата избора и права гласа на изборима). Образовани млади уопште не размишљају да су старији хетерогена група. Такође, треба посебно истаћи да је забележена нека врста отпора према старијима код појединих учесника у истраживању.

Помоћ старијима у окружењу и помоћ од старијих

Велики број стереотипа и предрасуда који је забележен у одговорима на претходна питања потиче од не тако честих контаката младих са старијима у окружењу. У разговору су само два учесника навела пружање помоћи старијима који им нису чланови породице: комшиници приликом иселења, односно повремено станодавци око одласка у продавницу. Изнета су, међутим, искуства њихових другова чија је жеља да помогну старијима погрешно схваћена. Студенткиња Медицинског факултета је чак изјавила да има једног старог комшију, „али деда је супер, здравији је од мене, ради башту по цео дан испред зграде”. Помоћ од старијих из окружења не траже, али верују да би је добили када би то био у питању неки уобичајен вид подршке. Наведени одговори указују на потребу за спровођењем акција у Србији у оквиру којих особе различитих генерација помажу једни другима при чему би могла бити од користи искуства других земаља [UNICEF 2008: 10, 12, 13]. Но, студент Правног факултета је у фокус групи рекао да не воли бабу и деду, али да често дискутује са адвокатом који има 74 године („он је правна енциклопедија”) и да му ти разговори много значе. Када је реч о баби и деди, добија се утисак да они више помажу младима (кување ручка и давање новца за летовање, изласке или куповину гардеробе), него што су њима млади подршка. Изузетак су студенти чији старији чланови породице живе на селу и њима помажу у пољским и физичким радовима током распуста.

Виђење себе као старије особе

Најдужа дискусија у све три фокус групе односила се на размишљање учесника у истраживању о сопственој старости. Супротно одговорима на претходна питања, студенти доминантно имају романтичну слику о себи као старим људима. Они виде себе као здраве и покретне старе људе, очуване личности, окружене породицом и/или правом особом поред себе у сопственој кући и материјално ситуиране. Девојке су посебно истицале да ће тежити да буду лепе и сређене баке, а младићи желе да буду „шмекери” у старости. Ово је позитиван налаз истраживања, ако указује да садашња генерација младих размишља о сопственој старости и укључује га у своје циљеве и планове. Студенткиња Природно-математичког факултета (смер Географија) једина је истакла да није размишљала о старости, „јер је то тако далеко”.

Дискусија је дуго трајала пре свега због спонтано отвореног разговора о заснивању породице и деци као и о демографским проблемима Србије. Дискутовано је да ли су брак и родитељство битни животни циљеви,

када је најбоље време за рађање, о жељеном броју деце, да ли је боље имати сопствену децу или их усвојити, као и о предностима и недостацима живота у заједници са родитељима. Аргументовано је разговарано о сваком од наведених питања. Навешћемо две дијаметрално супротне изјаве о заснивању породице. Студенткиња Медицинског факултета изјавила је да „планира да живи сама”, док студент Правног факултета „жели да има породицу са три сина Милоша, Петра и Светислава”. Утисак истраживача је да су млади информисани о демографским проблемима земље, али да истовремено не виде своју улогу у њиховом ублажавању. Сличан налаз је регистрован у најновијој емпиријској студији репрезентативног типа о младима у Србији [Popadić et al. 2019: 3, 38, 70].

ЗАКЉУЧАК

У друштву које је старо, из демографске перспективе, и које ће и даље популационо старити, политички одговор је неопходан. Циљ деловања државе, региона и јединица локалне самоуправе у овом смислу је да се с једне стране ублаже макро последице феномена старења становништва, а са друге стране да задовоље потребе све већег броја старијих људи. То претпоставља реализацију концепта активног старења и успостављање новог социјалног уговора међу старосним групама.

Студенти завршних година Природно-математичког (смер Географија), Правног и Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду имају тежње везане за пут ка сопственој старости. Отуда можемо оправдано претпоставити да ће их укључити у своје животне стратегије, што је битно у условима све дужег индивидуалног битисања. Међутим, већина испитаника исказала је више негативних стереотипа и предрасуда о старости и старијима. Они старије најчешће одређују као хомогену групу са спектром снижених способности и вредности. Истовремено, испитаници су ретко подршка старима у свом окружењу.

Изложени резултати фокусгрупног истраживања подвлаче колико је важно изучавати однос између популација различите старости у нас, а још више указују колико је битно деловати у правцу њихове социјалне кохезије како у регионалном (покрајинском) оквиру, у Војводини, тако и у целој Србији. Отуда основа јавних политика на свим нивоима треба да буде међугенерациска солидарност и трансфер који почива на разумевању између млађих и старијих у модерном „старом” друштву.

ЗАХВАЛНИЦА

Рад је настао у оквиру пројекта Одељења за друштвене науке Матице српске „Насеља и становништво Војводине: Старење становништва Војводине и међугенерациска солидарност и трансфер”.

ЦИТИРАНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Камерер, Ева (2013). Сила природне селекције и старење. *Геронтолоџија*, 40(1): 64–77.
- Љубичић, Милана (2013). Генерацијски сукоб: друштвена конструкција и/или стварност. *Геронтолоџија*, 40(2): 13–28.
- Марић, Миа (2012). Однос деце и младих према популацији старих особа посматрано кроз различите социјалне контексте. *Однос младих према старима и старењу / XVI научна конференција*, 21. децембар 2012. Београд; [уредници Слободанка Гашић-Павшић, Ивана Ћировић]. Београд: Институт за педагошка истраживања и Геронтолошко друштво Србије, 13.
- Немањић, Милош (2013). Културни образац насупрот биологији – млади и старији у новом цивилизацијском кључу. *Геронтолоџија*, 40(2): 5–12.
- Република Србија. Републички завод за статистику (2008). *Два века развоја статистике: Статистички преглед*. Београд: РЗС.
- Република Србија. Републички завод за статистику (2020). *Демографска статистика 2019*. Београд: РЗС.
- Република Србија. Републички завод за статистику (2021). *Витални догађаји, 2021*. Београд: РЗС.
- Ћировић, Ивана (2013). Развој ставова према старима и старењу код деце. *Геронтолоџија*, 40(1): 27–47.
- Ћировић, Ивана; Миша Павловић и Слободанка Гашић Павишић (2012). Ставови деце према старима, *Однос младих према старима и старењу / XVI научна конференција*, 21. децембар 2012. Београд; [уредници Слободанка Гашић-Павшић, Ивана Ћировић]. Београд: Институт за педагошка истраживања и Геронтолошко друштво Србије, 9–12.
- Avramov, Dragana and Miroslava Maskova (2003). *Active Ageing in Europe*. Strasbourg: Council of Europe.
- Cliquet, Robert (2010). *Biosocial Interactions in Modernisation*. Brno: Masarik University Press.
- Cliquet, Robert and Dragana Avramov (2018). *Evolution Science and Ethics in the Third Millennium. Challenges and Choices for Humankind*. Cham: Springer.
- De Jong Gierveld, Jenny (2001). Evaluation new concepts about ageing and intergenerational solidarity. In: Charlotte Höhn, Giuseppe Gesano (eds.), *Ageing, Intergenerational Solidarity and Age-Specific Vulnerabilities*. Wiesbaden: Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung, 110–115.
- Ђурић, Слађана (2005). Metodologija fokusgrupnog istraživanja. *Sociologija*, 47(1): 1–26.
- Falkingham, Jane (2016). *The Changing Meaning of Old Age*. Southampton: Faculty of Social and Human Sciences, University of Southampton.
- Galjak, Marko (2019). Anketa o generacijama i rodu u državama bivše Jugoslavije?, *Stanovništvo*, 57(1–4): 113–117.
- Komatina, Slavica (2003). Dominantne predstave o starosti. *Stanovništvo*, 41(1): 147–160.
- Milankov, Marijana (2011). Predstave i vrednosti o starima – predrasude i stereotipi. *Gerontologija*, 38(1): 49–64.
- Nikitović, Vladimir (2019). *U susret regionalnoj depopulaciji u Srbiji*. Beograd: Institut društvenih nauka.
- Ogawa, Naohiro (2004). Ageing trends and policy responses in the ESCAP Region. In: *Population and Development: Selected Issues*. New York: United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, 89–127.
- Popadić, Dragan; Zoran Pavlović i Srećko Mihajlović (2019). *Mladi u Srbiji 2018/2019*. Beograd: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Rašević, Mirjana (2009). Populaciono starenje u Srbiji. *Gerontologija*, 36(1): 87–98.

- Rašević, Mirjana (2013). Srpski demografi o demografiji. *Stanovništvo*, 51(2): 39–51. [DOI: 10.2298/STNV1302039R]
- United Nations Economic Commission for Europe (2008). *Policy Brief on Ageing*. Geneva: UNECE.
- United Nations Economic Commission for Europe (2016). *The Active Ageing Index: Pilot Studies for Serbia and Turkey*. Geneva: UNECE.
- United Nations Economic Commission for Europe (2019). *2018 Active Ageing Index*. Geneva: UNECE.
- Van Dalen, Hendrik and Kène Henkens (2012). What is on a demographer's mind? A world-wide survey. *Demographic Research*, 26: 363–408.
- World Health Organization (2002). *Active Ageing. A Policy Framework*. Geneva: WHO.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

YOUNG PEOPLE'S PERCEPTION OF OLD AGE AND ELDERLY PEOPLE:
ATTITUDES OF NOVI SAD UNIVERSITY STUDENTS

by

MIRJANA RAŠEVIĆ
Institute of Social Sciences
Kraljice Natalije 45, Begrade, Serbia
rasevicm@gmail.com

SUMMARY: The paper presents the findings of a study that included 29 graduate year students of the Faculties of Sciences (Geography Department), Law and Medicine of the University of Novi Sad. Three focus groups discussed the students' perception of elderly people and their first associations with old age. They were also asked whether they were aware of the life characteristics when it comes to the Third age and to explore their personal experiences with the elderly, as well as the young men and women's thoughts of their own ageing and of themselves as old people. The students' responses indicated that most of them had romantic visions of their own old age and, at the same time, multiple negative stereotypes and prejudices about the elderly people around them, whom they rarely supported. It is, therefore, important to promote understanding between youth and the elderly in an ageing society, as it is the case in Vojvodina and Serbia overall.

KEYWORDS: students, old age, elderly, attitudes, Vojvodina